

Yanyovden: Isceliteljska moć biljaka

Автор(и): Растителна заштита
Дата: 24.06.2026 Брой: 6/2026

Dana 24. juna slavimo Enjovden – praznik sunca, vode i lekovite moći prirode. Poznat u različitim delovima Bugarske kao Ivan Bilober, Janevden ili Ivanden, ovaj dan nosi duboke korene slovenskih folklornih tradicija. Prema verovanjima, neposredno pre izlaska sunca, biljke poseduju najmoćnija lekovita svojstva. Tradicija nalaže da se sakupi „77 i po biljaka“ – po jedna za svaku poznatu bolest i pola za „bolest bez imena“. One se pletu u venčiće za zdravlje, a začinsko bilje poput kantariona, običnog kantariona, timijana i lipe priprema se za zimu.

Bugarska je jedan od vodećih izvoznika začinskog bilja u Evropi

Priroda je izuzetno darežljiva prema našim zemljama. Bugarska flora obuhvata preko 4.300 vrsta viših biljaka, od kojih oko 770 ima dokazana lekovita svojstva. Preko 270 vrsta se aktivno koristi u farmaceutskoj, kozmetičkoj i prehrambenoj industriji. Između 80% i 90% ubrane količine (oko 13.500 tona) namenjeno je izvozu.

Amblemi naše flore: Mursalski čaj i Orfejev cvet

Među ovom ogromnom biljnom raznolikošću, ističu se dva jedinstvena balkanska endema, koja privlače pažnju naučnika i iscelitelja širom sveta.

Mursalski čaj (Sideritis scardica Grisb.)

Mursalski čaj (*Sideritis scardica* Grisb.), nazvan eliksirom dugovečnosti, višegodišnja je biljka koja dostiže visinu od 50 cm. Ova biljka je prava prirodna apoteka. Otkrio ga je i opisao botaničar August Grisebakh u planini Šar (otuda njen latinski naziv *scardica*), a poznat je i kao Pirinski, Trigradski ili Alibotuški čaj.

Sastav i prednosti: Sadrži bogat kompleks tanina, etarskih ulja i elemenata u tragovima (gvožđe, cink, magnezijum, bakar). Njegov visok sadržaj flavonoida daje mu snažna antibakterijska i antioksidativna dejstva.

Zbog svoje ogromne popularnosti, Mursalski čaj je ugrožena vrsta, uvrštena u Crvenu knjigu Bugarske. Danas je njegovo sakupljanje iz prirodnih staništa dozvoljeno samo u ograničenim količinama. Takođe se uspešno gaji.

Rodopski silivrjak (Haberlea rhodopensis)

Rodopski silivrjak (*Haberlea rhodopensis*) ili vaskrsavajuće čudo, poznat i kao Orfejev cvet, krije neverovatnu tajnu – sposobnost da „vaskrsne“.

Glavni fokus naučnih istraživanja u Centru izvrsnosti za sistemsku biologiju biljaka i biotehnologiju – CEPSBB je visoka tolerancija na sušu biljke *Haberlea rhodopensis* – čak i nakon ekstremne suše i potpunog sušenja, naknadnim zalivanjem biljka „vaskrsava“ i potpuno se oporavlja. *Haberlea rhodopensis* takođe pokazuje toleranciju na druge ekstremne uslove poput niskih temperatura i produžene tame. Naučnici u CEPSBB proučavaju molekularne mehanizme putem kojih se biljka prilagođava ovim vrstama abiotičkog stresa. Glavni cilj je da rezultati istraživanja budu primenjivi na ekonomski važne useve, kako bi se povećala njihova tolerancija na nepovoljne uslove.

Zaštita prirode - Misija i zakon

Pošto se većina začinskog bilja u našoj zemlji sakuplja iz prirode, njihov resurs je ugrožen iscrpljivanjem, klimatskim promenama i ljudskim nemarom. Da bi zaštitila ovo bogatstvo, Bugarska je od 2000. godine uvela specijalizovani Zakon o lekovitom bilju – presedan u okviru EU. Zakon ima za cilj da obezbedi njihovu održivu upotrebu i očuvanje prirodnih staništa za buduće generacije. Neke vrste su stavljene pod poseban režim zaštite i korišćenja, a zakon određuje institucije koje prate održivo korišćenje lekovitog bilja. To su regionalna tela ministarstava životne sredine i voda, i poljoprivrede i hrane.

Početkom svake godine, ministar životne sredine i voda donosi naredbu kojom se određuje 24 vrste lekovitog bilja koje je zabranjeno sakupljati u komercijalne svrhe. Za još 12, određuju se dozvoljene količine. To su Mursalski čaj, crveni božur, jova krkavina, jagorčevina, čkalj, đurđevak, velebilje, obična ranjenica, besstablični karlin, žednjak, morski trn i turica.

Slučaj Gornoslav: Upozorenje za sve

Zaštita ovih vrsta zahteva budnu građansku svest. Upečatljiv primer je incident iz aprila 2026. godine, kada je preko 400 biljaka zaštićenog rodopskog silivrjaka brutalno iščupano u blizini sela Gornoslav zbog investicione namere za vađenje mermera. Zahvaljujući blagovremenim prijavama i naporima udruženja „Zeleni Balkan“, ministar životne sredine i voda uveo je potpunu zabranu izgradnje i eksploatacije na tom području dok se ne proglasi zaštićenom zonom.

Enjovden - Odgovornost za buduće generacije

Velebilje (Atropa belladonna), takođe nazvano beladona ili đavolje bobice, višegodišnji je žbun iz porodice Solanaceae. Velebilje je visoko otrovna biljka koja sadrži alkaloid atropin.

Enjovden nas podseća da smo neraskidivo povezani sa prirodom. Sakupljanje začinskog bilja nije samo tradicija ili posao, već i odgovornost. Stručnjaci nas pozivaju da ne čupamo biljke nepotrebno, da sakupljamo samo vrste koje dobro poznajemo (pošto su neke, poput velebilja, veoma otrovne) i uvek ostavljamo deo populacija netaknutim. Samo tako ćemo očuvati prirodnu ravnotežu i ostaviti lekovitu magiju bugarske prirode u nasleđe budućim generacijama.

Više o temi:

Naučnici iz Bugarske i Nemačke dešifruju genom zaštićene biljke rodopski silivrjak (Haberlea rhodopensis)